

२०७३

राजुबाबु श्रेष्ठको कथाकारिता

दुर्गादेवी ओझा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

राजुबाबु श्रेष्ठको कथाकारिता

शोधार्थी
दुर्गादेवी ओझा
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर
२०७३

राजुबाबु श्रेष्ठको कथाकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

दुर्गादेवी ओझा

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

२०७३

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकी छात्रा दुर्गादेवी ओभाले राजुबाबु श्रेष्ठको कथाकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रही तयार गर्नु भएको हो । उहाँले निकै परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०७३/१२/२८

.....
प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे

शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागकी छात्रा दुर्गादेवी ओझाले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नु भएको राजुबाबु श्रेष्ठको कथाकारिता शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम
विभागीय प्रमुख .....
२. प्रा. डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे
शोधनिर्देशक .....
३. सहप्रा. डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतम
बाह्य परीक्षक .....

मिति: २०७३/१२/३१

कृतज्ञताज्ञापन

'राजुबाबु श्रेष्ठको कथाकारिता' शीर्षकको प्रस्तुत शोधकर्ता मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नाकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि श्रद्धेय गुरु प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरेको कुशल निर्देशनमा रही तयार गरेको हुँ । अत्यन्त कार्यव्यस्तताका बिचमा पनि शोधपत्र तयारीको क्रममा स्नेहपूर्वक निर्देशन तथा महत्त्वपूर्ण सल्लाह दिनुहुने शोध निर्देशक गुरुप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु । प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न, स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख र नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म कृतज्ञ छु । शोधपत्र लेखनका क्रममा महत्त्वपूर्ण सल्लाह दिनुहुने श्रद्धेय गुरु प्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, शोधनायक राजुबाबु श्रेष्ठ र मित्रहरुप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । साथै सदैव मेरो समुज्वल भविष्यको कामना गर्नुहुने मेरो बाबा डिल्ली राम ओझा र आमा होमकुमारी ओझाप्रति म जीवनभर ऋणी छु । मलाई शिक्षाको उज्यालो सम्म पुऱ्याउन हौसला र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा दिदी, बहिनी, दाजुहरुप्रति हार्दिक कृतज्ञ छु । यसै गरी यो शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा निरन्तर सहयोग पुऱ्याउने दाजु घनश्याम ओझा साथै श्रीमान यात्री शेखरलाई हृदयदेखि सम्भन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि. वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु । धन्यवाद !

शोधार्थी

शैक्षिक सत्र : २०६८/६९

क्रमाङ्क : १५४

त्रि.वि. र नं. ६-१-३-५७-२००३

मिति: २०७३/१२/२०

दुर्गादेवी ओझा

नेपाली केन्द्रीय विभाग.

कीर्तिपुर, २०७३

विषय सूची

परिच्छेद : एक

शोध परिचय १-७

१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	६
१.६ शोध कार्यको सीमा	६
१.७ शोधविधि	६
१.७.१ सामाग्री सङ्कलन विधि	६
१.७.२ सामग्रीको विश्लेषण विधि	७
१.८ शोध कार्यको रूपरेखा	७

परिच्छेद : दुई

कथाको विधातात्त्विक आधार र श्रेष्ठको कथाकृतिको अध्ययन ८-१७

२.१ विषयपरिचय	८
२.१.१ संरचना	८
२.१.२ रूपविन्यास	१२
२.२ राजुबाबु श्रेष्ठको कथायात्रा	१३
२.२.१ पूर्वार्द्ध चरण (वि. सं. २०४२ - वि. सं. २०६६ सम्म)	१४
२.२.२ उत्तरार्द्ध चरण (वि. सं. २०६७ - हालसम्म (वि. सं. २०७३)	१५
२.३ निष्कर्ष	१७

परिच्छेद : तिन

राजुबाबु श्रेष्ठका कथा कृतिको अध्ययन

१८-१४६

३.१ विषयपरिचय	१८
३.१.१ 'मारिनोसेलोको जून' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१८
३.१.२ 'पेमा भाउजू' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	२२
३.१.३ 'कठै मेरो देश' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	२५
३.१.४ 'मृत्युको जन्मदिन' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	२९
३.१.५ 'गृहयुद्धको घाउ' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	३२
३.१.६ 'अँध्यारो गन्तव्य' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	३६
३.१.७ 'प्रेमसर' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	३९
३.१.८ 'दसैं' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	४३
३.१.९ 'मैया साहेबको रुड्डु' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	४६
३.१.१० 'मेरी सान्या' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	४९
३.१.११ 'सुनन्दाको सम्मान' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	५१
३.१.१२ 'अतृप्तता' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	५४
३.१.१३ 'युद्धको एकरात' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	५७
३.१.१४ 'द्रास्कोविच र समाधि' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	५९
३.१.१५ 'फरक बाटो' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	६२
३.१.१६ 'अन्धकारको यात्री' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	६५
३.१.१७ 'हिरासतमा बुद्ध' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	६८
३.२ 'गृहयुद्धको घाउ' कृतिका कथाको संरचनात्मक अध्ययन	७३
३.३ 'गृहयुद्धको घाउ' कृतिका कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	७६

३.४.१ 'यमलोकमा सहिदहरु' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	७७
३.४.२ 'मेयर मोतीलाल' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	८१
३.४.३ 'भ्यालको चेपबाट' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	८४
३.५ 'पुस्तान्तर' कृतिका कथाको संरचनात्मक अध्ययन	८६
३.६ 'पुस्तान्तर' कृतिको विधातात्त्विक अध्ययन	८८
३.७.१ 'मरुभूमिमा मृत्युमेला' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	९०
३.७.२ 'तिम्रो अल्लाह मेरो ईश्वर' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	९३
३.७.३ 'फतिमाको अनिदो रात' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	९७
३.७.४ 'वाह रे अमेरिका' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१००
३.७.५ 'एउटा हुमरको कथा' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१०४
३.७.६ 'नाइमा हारुन' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१०८
३.७.७ 'क्रिस्टिना याट द रेट' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	११२
३.७.८ 'अलबागिरको बिहे' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	११६
३.७.९ 'डोबर क्यासलको किनारमा' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	११९
३.७.१० 'गुडबाई मेरी' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१२३
३.७.११ 'ओसेगाको सपना' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१२६
३.७.१२ 'लाउरा, लन्डन र सपना' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१३०
३.७.१३ 'सुडानका सदिकहरु' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१३३
३.७.१४ 'फेरि भेटिएनन् तिखेमर' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१३६
३.७.१५ 'नाइट क्लबकी मारिया' कथाको विधातात्त्विक अध्ययन	१४०
३.८ 'मृत्युमेला' कृतिका कथाको संरचनात्मक अध्ययन	१४३
३.९ 'मृत्युमेला' कृतिका कथाको रूपविन्यासात्मक अध्ययन	१४४
३.१० निष्कर्ष	१४४

परिच्छेद : चार

राजुबाबु श्रेष्ठका कथागत प्रवृत्तिहरु	१४७-१६०
४.१ विषय परिचय	१४७
४.१.१ सामाजिक यथार्थवादी प्रवृत्ति	१४७
४.१.२ कारुणिकताको प्रस्तुति	१४८
४.१.३ देशप्रेमको भावना	१५०
४.१.४ विकृति र विसङ्गतिप्रति आक्रोश	१५०
४.१.५ व्यङ्ग्यात्मकता	१५२
४.१.६ मानवतावादी भावनाको प्रस्तुति	१५४
४.१.७ प्रकृतिको चित्रण	१५४
४.१.८ युद्धको चित्रण	१५६
४.१.९ विषयगत विविधता	१५७
४.१.१० परिवेशगत विविधता	१५८
४.१.११ सरल, सहज, सुबोध भाषाशैली	१५९
४.२ निष्कर्ष	१६०

परिच्छेद : पाँच

सारांश र निष्कर्ष	१६१-१६३
५.१ सारांश	१६१
५.२ निष्कर्ष	१६२
५.३ सम्भावित शोध शीर्षकहरु	१६३
५.३.१ आधुनिक नेपाली कथामा राजुबाबु श्रेष्ठको योगदान	१६३
५.३.२ 'मृत्युमेला' कथासङ्ग्रहका कथाको कृतिपरक अध्ययन	१६३

परिशिष्ट

सन्दर्भ सामग्री सूची

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
एम. ए.	मास्टर अफ आर्ट्स
एस. एल. सी.	स्कूल लिभिङ्ग सर्टिफिकेट
क.	कमरेड
गा. वि. स.	गाउँविकास समिति
डा.	डाक्टर
ते. सं.	तेस्रो संस्करण
दो. सं.	दोस्रो संस्करण
पृ.	पृष्ठ
प्रा. डा.	प्राचार्य डाक्टर
प्रा. लि.	प्राइभेट लिमिटेड
बी. ए.	व्याचलर अफ आर्ट्स
यु.एन.ए.	युनाइटेड मिसन टु नेपाल
वि. सं.	विक्रम संवत्
वा. नं.	वडा नम्बर
त्रि. वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय